

D. A. D. A

A Magyar Rendőrség Általános Iskolai Drogmegelőzési Programja

ORLAY IBOLYA – CSERES JUDIT

Magyarország tíz és fél milliós lakosságával a Kárpátok medencéjében helyezkedik el: a Duna mellett fontos nemzetközi utak keresztezik országunkat, Budapest/Ferihegy forgalmas nemzetközi repülőtér Kelet és Nyugat között. A hazánkba érkező utazók száma rendkívül magas: háromszor több évente, mint az összlakosság. A határok megnyitása volt az egyik legfontosabb lépés az Európához való csatlakozásnál, de ennek megvan az a kedvezőtlen hatása is, hogy Magyarország kinyílt a nemzetközi bűnözés számára.

Kábítószerhelyzet Magyarországon

A kábítószer-bűnözés helyzete ebben a régióban súlyosbodott, amikor Bulgária és Románia korábban szigorúan ellenőrzött határait felnyitották a demokratikus változások; a jugoszláv háború kezdetétől az illegális kereskedők biztonságosabb utakat választanak. Ezt a jelenséget nyomon lehet követni a heroinlefogalások növekvő mennyiségén, mely a Közel-Keletről jön a balkáni úton, de az utóbbi időben már Dél-Amerikából származó kokaint is lefoglaltak néhány alkalommal.

Magyarországon a kábító hatású anyagokkal visszaélők között legmagasabb a politoxikománok száma – akik az alkoholt nyugtatókkal vagy különféle altató- és csillapítószer keverékével együtt használják –, de emelkedik a kemény drogokat fogyasztók száma is. A drogfüggőség egyelőre még viszonylag alacsony arányban tapasztalható, még nincs nagy számú keménydrog-függő hazánkban. A hetvenes években nagy szervesoldószer-visszaélési (szipuzási) járvány volt nálunk, amely a hetvenes-nyolcvanas évek fordulójára érte el csúcspontját, majd a fogyasztók száma 20%-ra csökkent.

A felnőtt férfi lakosok körében a hagyományos alkoholfogyasztó réteg és a képzetlen, hajléktalan és munkanélküli emberek, bizonyos etnikai kisebbségek kockázatos életstílussal képezik a legveszélyeztetettebb csoportokat (politoxikonánia, szerves oldószer belélegzése).

A kábító hatású szerekkel visszaélők legtöbbször a 16-24 éves korcsoportokba tartozik (mákkészítményeket, kodeint, altatókat, nyugtatókat és alkoholt használnak, szipuznak).

A drogfogyasztás tekintetében potenciális kockázati csoportok a közeljövőben az iskolát elvégző munkanélküli fiatalok és természetesen az iskolás gyermekek lehetnek, ha a kemény drogok tiltott kereskedelme növekedik és a primer prevenció munkánk hatástalan marad.

Gyermekeink egészséges fejlődése jelenti a társadalom jövőjét.

Az ENSZ 1989-ben kelt gyermekjogi egyezménye előírja a részes államok kormányai számára, hogy minden szükséges intézkedést tegyenek meg a törvénykezés, a gazdaság, a szociális ügyek és a nevelés területén, hogy megvédjék a gyermekeket a kábítószerek és pszichotróp anyagok használatától és megelőzzék, hogy a bűnözők kihasználhassák őket ezen anyagok illegális előállítására és forgalmazására.

Hazánkban 1993-ban közel 3000 drogbeteget regisztráltak a kezelő helyeken. Ez az adat nem tükrözi a valóságot, hiszen a látencia, a Btk. 1993. évi módosításának ellenére még mindig óriási. Megjegyzést érdemel, hogy az ENSZ egységes kérdőívének megfe-

előzően 1994-ben már megindult az Országos Statisztikai Adatgyűjtés Program (OSAP), így 1995-ben már a valós helyzetet megközelítő adat várható.

A szenvedélybetegségek leküzdésére szolgáló ellátás magyar helyzetére jellemző, hogy hagyományosan működnek az alkoholelvonás egészségügyi egységei, újabban pedig társadalmi szerveződések alakultak. A kábító hatású anyagok fogyasztói számára viszont jószerivel csak csekély kapacitású ambuláns ellátás áll rendelkezésre.

A magyar lakosság tömegei társadalmi beilleszkedési zavarokkal küzdenek, az erre vonatkozó vizsgálatok a világranglistán is első helyeket elfoglaló adatokat mutatnak a már említett szenvedélybetegségek, de az öngyilkosságok, a daganatos, ér- és idegrendszeri megbetegedések, a családok szétesése terén és a demográfiai helyzet alakulásában. Ezek az adatok az emberek jellemzően alacsony konfliktuskezelő, problémamegoldási szintjét mutatják egyéni élethelyzeteikben, jóllehet ezek a képességek elsajátíthatók, a szocializáció folyamatának alapvető alkotóelemei.

Az iskolát befejező fiatalok manapság nem egykönnyen találnak munkát. Most egy új kockázat is megjelent: a kemény drogok illegális kereskedelme.

A kábítószer tehát a mai társadalmak egyik fő ellensége. Azokban az országokban, ahol az elsősorban a fiatalokat érintő kábítószer problémák a legsúlyosabban jelentkeztek, ösztársadalmi kötelezettségnek tekintik a kábítószer elleni harcot. Olyan tevékenységnek, amelyből a maga területén mindenkinek, minden társadalmi és kormányzati szervnek ki kell vennie a részét.

Ennek a tevékenységnek igen jelentős része hárul a rendőrségre. A kábítószeres bűnözéssel kapcsolatos rendőri munka kétirányú. Jelenleg a nagyobb emberi és technikai erőket a klasszikus rendőri tevékenység, a felderítés köti le, ez azonban hatását csak a kínálati oldalon fejti ki.

A tiltás, a szankcionálás, a fokozott ellenőrzés nem eredményezi a másik oldal, a fogyasztási igény csökkenését.

Sőt, a kínálat növekedésével egyenes arányban sokkal inkább várható az árfolyamok emelkedése. A modern és hatékony rendőrség funkciói bizonyos szociális tevékenységeket is tartalmaznak, melyeknek egyik eszköze a bűnmegelőzési munka, ezen belül pedig az egyik legfontosabb éppen a droprevenció.

Az Interpol ajánlásai is az interdiszciplináris megközelítésmódot kívánják meg a tagállamok rendőrségeitől, és azt, hogy a rendőri szervezetek ilyen elv szerint módosuljanak. Mindezek alapján a magyar rendőrség számára is kényszerítő kötelezettség, hogy emberi és anyagi erőit átcsoportosítva a megfelelő jogszabályi, szervezeti, szakmai és technikai lehetőségeket teremtse meg a kábítószeres bűnözés visszaszorításában leghatékonyabb hadállások, az elsődleges megelőzés megerősítésére.

Ez az a terület, ahová, minél előbb megfelelő emberi és anyagi erőket kell csoportosítani, lehetőséget teremtve a magyar rendőrségnek, hogy mind jogszabályilag, mind szerkezetileg kellő anyagi, technikai háttér megteremtésével, a megelőzés terén a leghatékonyabbal, a primer prevencióval is harcba léphessen a kábítószeres bűnözés visszaszorításáért.

A rendőrség célirányos bűnmegelőzési tevékenységéről

Az országos rendőrfőkapitány a 16/1991. számú intézkedésével deklarálta a rendőrség bűnmegelőzési tevékenységét, melyben kiemelt szerepet szánt a gyermek- és ifjúságvédelemnek.

Szakembereink a lehetőségek és a feladatok vizsgálata után arra a következtetésre jutottak, hogy a fiatalokat veszélyeztető droproblémákkal nem elegendő egy-egy tájékoztató előadáson, kiadványon vagy rendőri osztályfőnöki órán alkalmasszerűen foglalkozni. Az igazán hatékony megelőzést csak általános és dinamikus hosszútávú program szolgálja. A külföldi rendőri gyakorlatot tanulmányozva találtak rá kollégáink a D.A.R.E. programra, amely a nemzetközi összehasonlításban a legjobb eredményességi mutatókat hozta.

A D. A. R. E. 1983-ban indult Los Angelesből, a helyi rendőrség az iskolaszövetséggel együttműködve hívta életre. Hatékonyságát az is bizonyítja, hogy az elmúlt tíz év első

felében az USA minden államának rendőrsége a drogprevenciós tevékenységei sorába iktatta, sőt 1991-re már több dél-amerikai állam, továbbá Kanada és Ausztrália is csatlakozott a programhoz.

A D.A.R.E. már indulásánál jelentős társadalmi és állami támogatást tudhatott maga mögött, hiszen a veszély valós jelenléte miatt az USA-ban a szövetségi kormány szintjén tekintették komoly feladatnak a drogmegelőzést. Az Amerikai Egyesült Államokban nyolc kiképzési központ működik. 1992-ben már 3500 kiképzett rendőr-oktató nevelt több mint 5 millió gyermeket.

Rendőri általános biztonsági és drogmegelőzési program indítása Magyarországon

A D.A.R.E. magyar neve D.A.D.A. lett, a Dohányzás, az Alkohol, a Drog és az AIDS szavakból született mozaikszó, melyben a betűk sorrendje is követni igyekszik a fiatalok próbálkozásait és az ezek következtében jelentkező veszélyeket.

Az oktatás 1992 szeptemberében kísérleti jelleggel indult Budapest három és Veszprém két iskolájában. A budapesti iskolákat reprezentatív mintavétellel jelölték ki, így esett a választás egy jó szülői anyagi kondíciókkal rendelkező II. kerületi iskolára (Fenyves utcai Általános Iskola), egy III. kerületi tipikus lakótelepi paneliskolára (Bárczi Géza utcai Általános Iskola), és egy hagyományosan munkáskerületnek tartott, XXI. kerületi iskolára (Gombos téri Általános Iskola).

Az első kísérleti év sikere után az 1993/1994-es tanévben a program – a lehetőségekhez mérten – országos kiterjesztése következett. Ma mintegy 6000 gyermekhez jut el a D.A.D.A. program nevelési tartalma. Hetvenkét iskolában ötvenöt kiképzett rendőr oktatja a gyerekeket az általános biztonságra, ezen belül pedig végső célként a kábítószerrel szembeni védekezésre.

A teljes oktatási program nyolc éves, a 6-14 éves korosztályhoz szól, de a kísérleti év azt bizonyította, hogy egy rövid csatlakozással sikeresen indítható ötödiktől is, hiszen a tréning lényege mindig ugyanaz: „Hogyan érezheted magad biztonságban?”. Az ezzel kapcsolatos ismereteket és problémamegoldási lehetőségeket a diákok egy jól képzett, egyenruhás rendőrtől tudhatják meg iskolai tanórák keretében (osztályfőnöki óra). Optimális esetben ugyanaz a rendőroktató kíséri végig a gyerekeket az első osztálytól nyolcadikig, így mondhatjuk, hogy huzamosabb kapcsolatban áll velük, mint bármelyik tanár.

A kábítószer-megelőzésben a rendőroktató sikere abban rejlik, hogy ő az autentikus személy a veszélyhelyzetekkel szembeni viselkedés közvetítésében, amit ő mond, az hiteles, hiszen tudását saját tapasztalataiból, gyakorlatból meríti. A D.A.D.A. „kiváltja” a hagyományos rendőri osztályfőnöki órákat, és magára vállal a témához kapcsolódó osztályfőnöki feladatokat is.

A D. A. D. A. célja, módszere, eszközei

A D.A.D.A. személyiségfejlesztő, önértékelést tanító, önbecsülést növelő, általános iskolai oktatási program. Célja, hogy a gyerekek mindenkor felismerjék a veszélyhelyzeteket, meg tudják különböztetni a pozitív és a negatív befolyásokat, ki tudják számítani döntéseik, cselekedeteik eredményeit, következményeit, ellent tudjanak állni még a kortársaiktól érkező negatív befolyásnak is. Végül pedig célja, hogy a gyerekek úgy oldják meg a konfliktushelyzeteiket, hogy abból kikerülve ne érezzék magukat vesztesnek.

Célunk, hogy a D.A.D.A. programot megismerő gyerekek ne válhassanak bűncselekmény áldozatává vagy elkövetőjévé, és forduljanak bizalommal a rendőrhöz, ha arra valamikor mégis szükségük lenne.

A D.A.D.A. tehát egy komplex biztonsági program. Kérdései mindig a személyes biztonsággal foglalkoznak, még akkor is, ha ez közvetlen módon jelenik meg.

A hatéveseknél olyan témakörökkel kezdődik az oktatás, mint például: ki az idegen, milyen a kellemes és kellemetlen érintés, mit teszel, ha egyedül vagy az utcán vagy ott-

hon, hogyan kell viselkedni idegen környezetben vagy tömegben. Nyolcadikban pedig a barát-, partner- és csoportválasztás problémáival zárjuk a projektet.

A D.A.D.A. módszere a szituációs és szerepjáték, valamint az irányított beszélgetés. A program sajátja, hogy olyan attitűdöket, problémamegoldó paneleket ajánl és gyakoroltat a gyerekekkel, amelyeket a fiatalok a tréning végeztével személyiségükbe építve, sajátjukként, rutinszerűen tudnak alkalmazni. Eszközei kifestő füzetek (a kicsiknek), feladatlapok, munkafüzetek, demonstrációs táblák és a szituációs játékok kellékei. A foglalkozásoknak az oktatási kézikönyv szigorú tematikát szab meg. Ez biztosítja a program egységes megvalósulását.

Eltérés csak az előadó személyiségéből és a gyerekektől érkezett kérdésekből, valamint a helyi specialitásokból adódik.

A D. A. D. A. módszeréhez tartozik az iskolai kollektívával és a szülőkkel való szoros kapcsolattartás. Az iskolával való kapcsolat meghatározza, hogy a rendőr legalább havonta egyszer megjelenik ott. Meg kell jegyezni, hogy az állandónak mondható rendőri jelenlét az iskola környezetét tekintve is hatékony megelőző jelleggel bír.

Az oktató rendőr a szülői értekezleteken is részt vesz. A program egyes feladatlapjai, főleg az alsóbb osztályokban, a gyerekek és szüleik otthoni együttműködését igénylik, de a felsőbb osztályokban is adott problémafelvetés kapcsán a következő órára várjuk a gyerekektől a családi háttérből érkező visszacsatolást.

D. A. D. A. törzsanyag

A törzsanyag a 10-12 éves korosztályhoz szól. Ez a nyolc éves tananyag legdinamikusabb és fajsúlyában is a legtekintélyesebb része.

A koncentrikus felépítésű tanterv építkezik az alsó tagozatban elhangzottak tartalmi elemeire és szerkezetére, ugyanakkor biztos alapot ad a 7.-8. osztályos anyagnak, amely tulajdonképpen a törzsanyag rögzítésére szolgál, fűszerezve azt a korosztály kapcsolat-teremtéssel, -tartással és -felbomlással járó problémáit megoldó viselkedési ajánlásokkal.

A törzsanyag témakörei

1. óra: Ismerkedés, kötetlen beszélgetés, az új taneszközök bemutatása, kiosztása
2. óra: Személyes biztonság: Mi a biztonság? Ki a felelős biztonságodért? Miből érezheted, tudhatod magad biztonságban? Mi a garanciája a biztonságodnak? Van-e egyáltalán garancia rá? Mik a szabályok és törvények, mi a szerepük? Milyen jogaid vannak?
3. óra: A drog helyes, illetve helytelen használata: Mik a drogok? Milyen hatásai vannak? Van-e helyes használat? Mi a különbség a helyes és a helytelen használat között? Miért bünteti a törvény a kábítószerrel való visszaélést? Kiket véd ez a törvény?
4. óra: Következmények: Mi a következmény? Ki lehet-e számítani előre a következményt? Mik vagy kik segítenek abban, hogy pontosan ki tudd számítani a következményt vagy eredményt? Aktív vagy passzív magatartásnak azonos vagy ellenkező előjelű eredménye van-e? Mitől függ az eredmény minősítése?
5. óra: Befolyásolás, nyomás: Mit jelentenek ezek a szavak? Mi az elvárás? Milyen összefüggés van köztük? Egy 11-12 éves gyereknek hányféle elvárásnak kell megfelelnie? Melyikkel azonosul a legkönnyebben? Miről lehet felismerni a befolyásolás szándékát? Honnan tudod, hogy jó vagy rossz irányba vannak befolyásolni?
6. óra: Hogyan mondjál nemet? Ellenállási attitűdök, viselkedési panelek ajánlásai, gyakorlása (szituációs játékok).
- 7-8. óra: Önértékelés, önbecsülés, magabiztosság: Mi az értékelés, mi az önértékelés? Milyen szempontjai vannak? Változnak-e a szempontok, ha igen, mi szerint? Honnan tudod, hogy reális-e az önértékelésed? Mely tulajdonságaidat kell erősíteni és melyeket gyengíteni? Mi a bók? Mihez segíti hozzá azt, aki kapja, és azt, aki adja? Mi a különbség az öntudatos és az öntelt között?
9. óra: Stressz-kezelés: Mi a stressz? Mi a feszültség és konfliktus? Milyen fizikai és pszichikai jelei vannak? Hogyan jelenik meg a külvilág előtt? Hogyan lehet oldani, kezelni? Miért nyúlnak néhányan drogokhoz? Meg lehet-e tanulni a problémakezelést?

10. óra: A média befolyása a drog használatára: Irányított beszélgetés aktuális példák kapcsán.

11. óra: Döntés és kockázat: A 4. óra anyagára visszautalva, a következmény kiszámíthatóságából kell továbblépni. Mi minden befolyásolhat egy döntést? Mi a kockázat? Mi az ésszerű kockázat, mi a felesleges kockázat, és mi az esztelen kockázat?

12. óra: Alternatívák a drogok ellen: Mi az alternatíva? Mi a választási lehetőség? Mit „adhat” a drogok egyszeri vagy tartós használata fogyasztójának? Hogyan változik meg a droghasználó testi, szellemi szintje és külső környezete? (irányított beszélgetés).

13. óra: Szerepmodell: Az óra vendége a diákok által kért személy, anyaga az általuk összeállított kérdésekből áll.

14. óra: Támogatási rendszer kialakítása: Mi a támogatás, mi a segítség, mit nevezünk biztos háttérnek? Kik azok, akik eszedbe jutnak a fenti fogalmakkal kapcsolatban? Milyen cselekedetekben nyilvánulnak meg ezek a fogalmak? Alakíthatod-e magad körül ezt a támogatói rendszert? Milyen érzéseket kelt benned az, ha van egy ilyen jól működő rendszered?

15. óra: Hogyan lehet kezelni a bandák nyomását? Fontos-e, hogy tartozzál valamilyen csoporthoz? Milyen közösségek azok, amelyek számodra szimpatikusak, és milyenek, amelyek ellenérzéseket vagy félelmet keltenek benned? Hogyan lehet csatlakozni egy csoporthoz? Spontán, vagy meg kell küzdeni a befogadásért? Te is alakíthatsz valamilyen csoportot? Az erőszakos, durva magatartást tanúsító fiatalok megfigyelésed szerint egyedül vannak ilyenkor, vagy általában többen? (Konfliktuskezelő panelek gyakorlása az utóbbi csoportokkal szemben.)

16. óra: A D.A.D.A. program összefoglalása: A törzsanyag egészét összefogó tesztlapok kitöltése, csoportos és egyéni vetélkedők, szellemi és problémamegoldó szituációs játékok.

17. óra: Sport- vagy klubfoglalkozás, ahová meg lehet hívni mindazokat, akiket szívesen látnak a gyerekek, és akik támogatták, vagy egyéb módon érdeklődtek a D.A.D.A. iránt.

A program működtetésének anyagi háttere

A program igényes, az oktatást számos segéd- és promóciós anyag kíséri, ezek költségvonzatai két irányban oszlanak meg:

– Egyrészt a rendőri oldal érintő terhek, melyek a rendőroktatók képzését és az általuk közvetlenül az iskolai oktatásban szükségletként jelentkező segédanyagok, eszközök költségeit jelenti. Ezeket a rendőrség állja.

– Másrészt a diákok tansegédletként felhasznált anyagainak költsége, melyhez az iskolák szponzorálás útján juthatnak hozzá. Ez az összeg nem állandó, függ az oktatásban résztvevő diákok létszámától és a központi alapból befolyó szponzori hozzájárulástól.

Az első kísérleti oktatási év egésze, melyben 1000 gyermek kezdte el tanulni a D.A.D.A. programot, 1 millió forintot emésztett fel. Ezt a költséget a Budapesti Közbiztonsági és Módszertani Központ Alapítvány vállalta magára. A második évben az írásos segédanyagok nyomdai úton történő előállításának jelentős költségcsökkentő tényező volt, így 6000 gyermek oktatása már csak 2,5 millió forintot igényelt, nem számítva ide a rendőrség oldalán jelentkező költségeket.

A sajnálatos mégis az, hogy ez az összeget az iskoláknak maguknak kell előteremteniük saját környezetükből szponzorok, alapítványok vagy önkormányzati támogatás útján. A probléma nemcsak ott van, hogy talán gyakorlat hiányában ez a fajta oktatási támogatás nagyon olajozatlanul megy, hanem még súlyosabban ott jelentkezik, hogy sokan az oktatásba már belépő intézmények közül sem számoltak azzal, hogy a program hosszútávú (8 éves), így a költségek minden évben jelentkeznek, sőt az újonnan belépő évfolyamok tanulójának számával hatványozódnak. A harmadik évben az oktatásba már belépett iskolák új évfolyamainak csatlakozásával minimum 9000 gyermekkel kell számolnunk.

